

Trängd demokrati

Malin Rönnblom, Karlstads universitet
1 september 2021, Reglabs lärprojekt
Regional brytningstid

Redigerad version för spridning

Demokratin är pressad

Manipulation av val, auktoritära, nationalistiska politiker, försämrade levnadsvillkor och växande klyftor. Exempen Brasilien, Ungern och USA visar hur demokratis institutioner monteras ner med demokratiska medel.

I Sverige pekar bristande tillit till politikens förmåga att lösa samhällsutmaningar, filterbubblor och ifrågasättande av public service åt ett liknande håll. Men i skuggan av de mer uppenbara hoten mot demokratin pågår även en annan process där demokratin riskeras.

Under de senaste trettio åren har styrningen av offentlig politik i Sverige genomgått genomgripande förändringar som successivt förvandlat politik till marknad. Införandet av köp- och säljssystem, resultatenheter, konkurrensutsättning och upphandling har gett politiken nya logiker där politiska intressekonflikter ersätts av marknadens rätta svar. Även denna förändring utgör en fara för demokratin. När demokratin allt mer förvandlas till en marknadsplats undergrävs dess livsform.

Trängd demokrati. Om politikens vardag och konsten att vara människor tillsammans

Malin Rönnblom, Kerstin Alnebratt, Maud Eduards, Jörgen Johansson och Andreas Öjehag, kommande på Gidlunds förlag, november 2021.

Vi ser att demokratin är trängd. Som i ett skruvstäd. På ena sidan: auktoritära nationalistiska krafter, på den andra: styrformer som ger marknadens principer ett allt större spelrum. Demokratin marknaders och avpolitiseras. När demokratin pressas samman riskeras dess livsform. Ett sätt att leva som människor i relation till varandra, att bli till som människor tillsammans.

Genom att studera det vardagliga görandet av offentlig politik belyser boken hur marknadens principer urholkar de värden som demokratin vilar på. Boken innehåller både analys av fyra politikområden – jämställdhet, kultur, mäns våld mot kvinnor och upphandling – och ett kapitel som syftar framåt mot en gemensamhetens demokrati.

Mer form än innehåll ...

Ett gemensamt drag i kulturpolitiken och jämställdhetspolitiken är att båda områdena håller på att tömmas på sitt innehåll. Eller snarare att innehållet blir att vara till nytta för något annat, att öka tillväxten, eller att visa på hur bra det egna arbetet fungerar. Innehållet förlorar i intresse och blir därmed inte heller möjligt att kämpa för.

Offentlig upphandling är en fråga löper genom alla politikområden och illustrerar marknadslogikernas växande betydelse för hur svensk politik verkställs. Den visar också hur gränserna mellan offentligt och privat luckras upp och att centrala principer för offentlig förvaltning utmanas. Upphandlare och konsulter vandrar mellan offentlig och privat sektor, samtidigt som upphandlingsenheter kräver ökat utrymme inom den offentliga organisationer, i synnerhet i form av mer personal.

Förändrade former för styrning

Tre grundläggande förändringar i styrningen av svensk politik:

- att marknaden sätter gränser för det politiska
- att tillväxt och konkurrens har blivit självklara mål även för offentlig sektor
- att människovärdet riskerar att reduceras till ett ekonomiskt värde

När det politiska arbetet (måste) genomsyras av effektivitet, konkurrens och den goda affären krävs att politiska sakfrågor – som kultur, jämställdhet och våld – omvandlas till något som kan förstås och fungera i marknadens logik.

Politikens fokus förflyttas från innehåll till form.

Människor omvandlas till humankapital och resultatenheter, en utveckling som premierar individualism och reducerar viljan till solidaritet med andra.

“Vi lyckades hålla politiken utanför ...”

Dagens marknadsierade styrning framstår som opolitisk. Som om inget annat sätt att styra vore möjligt. Att styra genom effektivitet, konkurrens och med siktet inställt mot tillväxt är det självklara.

I själva verket är denna förment opolitiska situation djupt politisk, för att den gör demokratin till ett redskap för redan uppsatta mål och därmed begränsar utrymmet att vara oeniga om synen på det goda samhället, men även för att den urholkar beslutsvärden som transparens och ansvarsutkrävande.

Genom sin opolitiskhet stänger denna styrning ute vitala politiska motsättningar i samhället. När så sker växer missnöjet med den etablerade politiken och odemokratiska krafter får medvind.

Demokratin som livsform och som beslutsform

Hal Koch, den danske teologen, har inspirerat oss till att tänka demokrati som tvådimensionell, som både beslutsform och livsform, och att uppmärksamma demokratis livsform som en förutsättning för dess beslutsform. Även om institutioner och procedurer är centrala för demokratin menar Koch att demokratin framför allt är ett sätt att leva tillsammans.

Att tänka demokrati som livsform flyttar uppmärksamheten till politikens innehåll, till att politik är att vilja, istället för att politiken handlar om att kostnadsminimera. Demokrati som livsform innebär tillit till människor, och till att det gemensamma kan fatta beslut som gagnar hela samhället. Demokrati som livsform betyder också att öppna upp för en kontinuerlig kamp om hur detta samhälle bör formas, men att denna kamp förs mot bakgrund av en gemensam omsorg om demokratin.

En gemensamhetens demokrati

Inspirerade av nobelpristagaren Elinor Ostroms tankar om det allmänna (eng. *the common*) betraktar vi gemensamhet som en demokratins allmänning. Något som vi alla är en del av och måste ansvara för, utan att vi för den skull behöver vara överens om vad som utspelas där.

En gemensamhetens demokrati bör ses som en förutsättning på ontologisk nivå, om hur vi tänker att världen är beskaffad för oss människor.

När demokratin görs till redskap för andra värden riskeras den. Istället menar vi att politik bör tänkas som en konfliktbaserad mångfald. Att ett handlande i gemensamhet också inbegriper intresse motsättningar mellan olika politiska viljor.

